

OBSAH

Úvod.....	7
Použitá terminologie	8
Kramářské písně, tisky a špalíčky jako společenskovední pramen	10
Kramářské písně, tisky a špalíčky jako objekt sběratelského, badatelského a vědeckého zájmu	15
Kramářské písně, tisky a špalíčky jako objekt muzejní činnosti	18
Špalíčky kramářských tisků v etnografické podsbírce Moravského zemského muzea.....	23
Katalog kramářských tisků.....	67
Závěr.....	488
Literatura.....	489
Internetové zdroje.....	495
Prameny	496
Summary	498
Seznam zkratk	501
Rejstříky.....	502

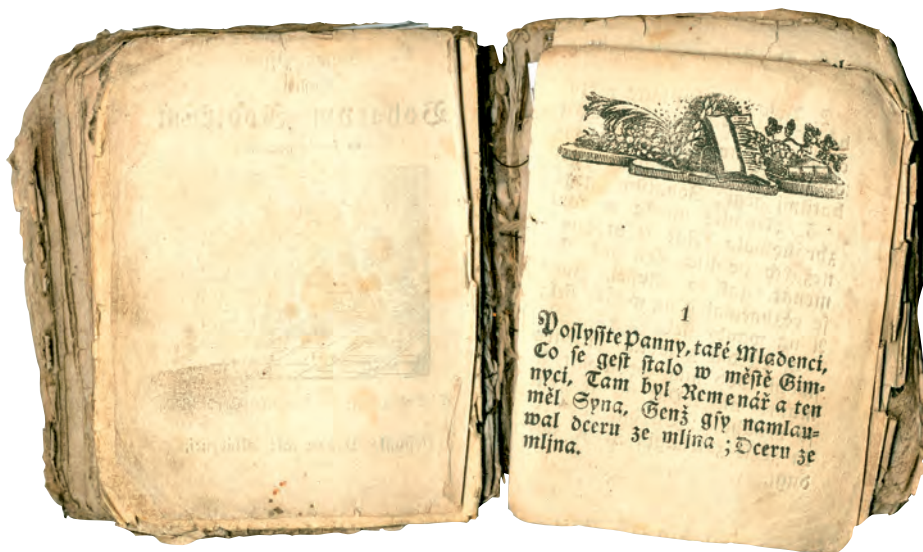
Úvod

Ještě před deseti lety by předkládaná publikace přinášela do odborných knihoven méně obvyklé a nepřiliš zpracovávané téma. V poslední době se však, také v návaznosti na několik na sobě nezávislých výzkumných a vědeckých projektů a aktivit, staly kramářské tisky stále vyhledávanější, zkoumanější, analyzovanější a interpretovanější částí našeho kulturního dědictví. A přesto nebo možná právě proto je stále mnoho námětů s tímto významným fenoménem spojených, které čekají na větší pozornost ze strany různých vědeckých oborů. O obsahové a formální stránce kramářských tisků dnes najdeme skutečně pestrou škálu studií a publikací zabírající široký časový úsek. Materiální podstata kramářských tisků se podobnému zájmu těšila spíše okrajově. Z toho důvodu jsme se při zpracování části etnografické podsbírky sbírky Moravského zemského muzea (dále MZM) zaměřili na tzv. špalíčky, tedy majiteli a uživateli po domácku vyráběné konvoluty kramářských tisků.

Na začátku práce jsme si vytyčili dva základní úkoly:

1. vytvořit katalog obsahující zmíněný typ sbírkových předmětů. Katalogizace kramářských tisků ve jmenované podsbírce probíhala v letech 2018–2022 v rámci interinstitucionálního projektu NAKI „Kramářské tisky v brněnských historických fondech“ (viz kapitola Kramářské písně, tisky a špalíčky jako objekt muzejní činnosti). Dosavadní evidence špalíčků se po prvním průzkumu (až na výjimečné případy) ukázala jako zcela nedostačující z hlediska informací o jednotlivých tiscích. Inventární karty obsahovaly zmínku, že daný špalíček se skládá z určitého počtu tisků. Ten však nebyl vždy přesný – v mechanickém počítání založeném hlavně na vizuální odlišnosti titulních a závěrečných stran často zanikla od sebe hůře rozlišitelná torza, přitisky byly naopak občas považovány za samostatné tisky. Respektovány nebyly ani anomálie způsobené nejspíš samotnými tvůrci špalíčků, jako tisk všíty do středu jiného apod. Z inventárních karet nebylo už vůbec možné odvodit počet jednotlivých incipitů, který je směrodatný pro tvorbu katalogu. Na počátku prací souvisejících s předkládanou publikací jsme tak měli k dispozici pouze nepřesně určené množství tisků, na jehož základě jsme odhadovali počet incipitů. Během komplexní analýzy jsme došli k závěru, že předložit celkový seznam v rámci jedné publikace by bylo autorsky i uživatelsky náročné. Proto jsme se rozhodli vytvořit dva díly katalogu – první obsahující incipity začínající na písmena A–O včetně, druhý od písmene P do konce abecedy (předpokládaný rok vydání 2026).

2. prostřednictvím vhodných metod a pracovních postupů verifikovat dosavadní akviziční údaje a získat co nejvíce nových poznatků o jednotlivých předmětech, jejich původních majitelích a uživateli, akvizičním pozadí apod. Heuristické postupy byly na místě především v případě práce s archivními a dobovými prameny. Hledání informací a základních dat o majitelích či uživateli špalíčků kramářských tisků připomínalo často pověstné hledání jehly v kupce sena. Propojením údajů, jejichž relevanci a pravdivost můžeme vzhledem k jejich povaze pramene osobního charakteru vždy jen předpokládat, nám vznikají opět „pouze“ výsledky vysoce pravděpodobné. Dalším metodologickým postupem použitým při vědeckém zpracování části sbírkového fondu byla tezaurace (viz kapitola Kramářské písně, tisky a špalíčky jako objekt muzejní činnosti). Komplexní pohled na spravovaný soubor špalíčků umožnil v některých případech doplnění akvizičních informací, jejich propojení či upřesnění (viz kapitola Špalíčky kramářských tisků v etnografické podsbírce Moravského zemského muzea).

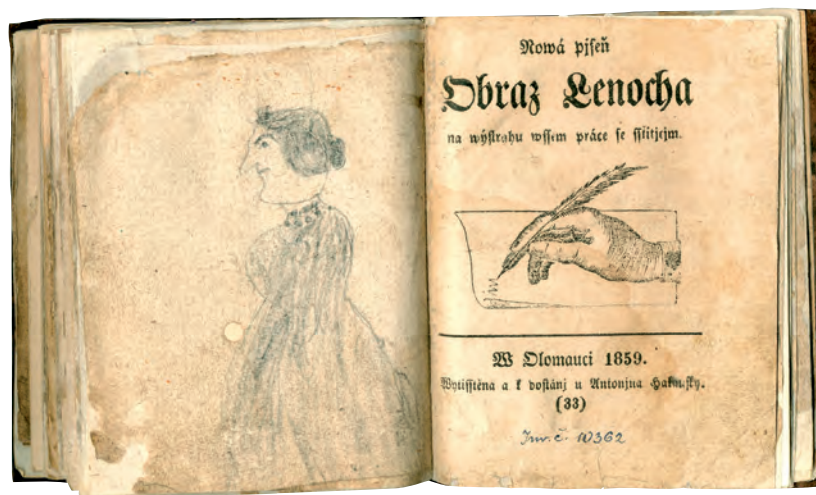
Obr. 3. *Nová píseň všem bohatým rodičům na světlo vydaná*. Incipit: Poslyšte panny, také mládenci, co se jest stalo v městě Jimnici. Skalica: Synové Františka Xavera Škarnicla [Jozef Škarnicl], 1872. Sběrka MZM, etnografická podsběrka, inv. č. ST 1677/12.

Obr. 4. František Pospíšil při záznamu ve Vlčnově (okr. Uherské Hradiště) – zpěv Rozárka (Rosalia) Machálková, 1910. Foto: F. Pittner. Etnografický ústav MZM.

Obr. 21. *Nábožná píseň k Panně Marii.* Incipit: Kam se mám smutný obrátit. Litomyšl: tiskař neuveden [Václav Vojtěch Tureček], 1810. Sběrka MZM, etnografická podsběrka, inv. č. ST 1684/21.

Obr. 22. *Nová Píseň o velkém neštěstí, které se stalo v Uherské zemi, v hlavním městě Pešti, skrze náramnou povodeň, jenž přes 2000 domů zbořila a přes 2000 lidu o život připravila měsíce března 1838.* Incipit: Ach ustrňte se křesťané, poslechněte věci hrozné. Místo vzniku, tiskař a rok neuvedeny [po roce 1838?]. Sběrka MZM, etnografická podsběrka, inv. č. 241/17.

Obr. 23. *Píseň nábožná křesťana kajícího, k spasitelnému rozjímání na světlo vydaná.* Incipit: Vale marný světe, vale ti dávám. Místo vzniku, tiskař a rok neuvedeny. Sběrka MZM, etnografická podsběrka, inv. č. ST 1670/41.

Obr. 24. *Píseň.* Incipit: Zezulenka kuká na buku v lesi. Rukopis, místo vzniku, původce a rok neuvedeny. Sběrka MZM, etnografická podsběrka, inv. č. ST 1668/9.

ST 1661/1-13

Původní obal z hnědé tkaniny zachovaný kolem hřbetu, na němž jsou patrné stehy bílou a modrou nití.

Dva tisky dochované v torzu.

Písňe náboženského charakteru – christologické, mariánské, ke světcům a světicím, poutní, výstražné. Písňe světského charakteru – mravokárné, vojenské.

120 × 95 × 12 mm, 16°

Místa vzniku tisků: Praha, Skalica, 8 bez přesného určení

Datace tisků: nejstarší 1840, nejmladší 1842, 10 bez přesné datace

Záznamy o způsobu nabytí nebyly dohledány.

ST 1662/1-26

Bez obalu, sešití bílou a černou nití či provázkem je na jednom místě uvolněné.

Jedenáct tisků dochováno v torzu.

Některé stránky jsou popsány tužkou, patrně od původních majitelů.

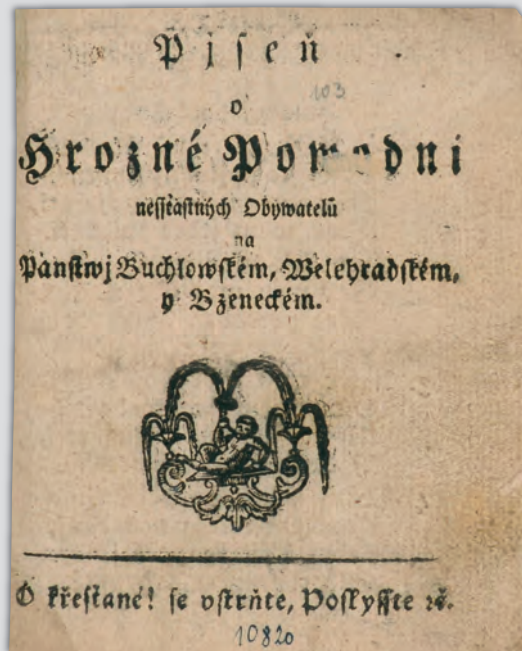
Písňe náboženského charakteru – christologické, mariánské, ke světcům a světicím, poutní, starozákonní legendy, mravokárné, zázračné. Jediná píseň světského charakteru – morytát.

122 × 95 × 28 mm, 16°

Místa vzniku tisků: Brno, Hranice, Skalica, Uherské Hradiště, Znojmo, 7 bez přesného určení

Datace tisků: nejstarší 1852, nejmladší [do 1884], 19 bez přesné datace

Záznamy o způsobu nabytí nebyly dohledány.

801. Ó křesťané, se ustrňte

[2] Ó křesťané! se vstrňte, || Poslysste zpjwánj smutné Píseň o hrozném povodni nešťastných obyvatelů na panství buchlovském, velehradském i bzeneckém ; Pjseň || o || Hrozném Powodni || neszťastných Obywatelů || na || Panstw Buchlowském, Welehradském, || y Bzeneckém.

Místo vzniku, tiskař a rok neuvedeny

[8] stran (32 slok); 101 × 83 mm

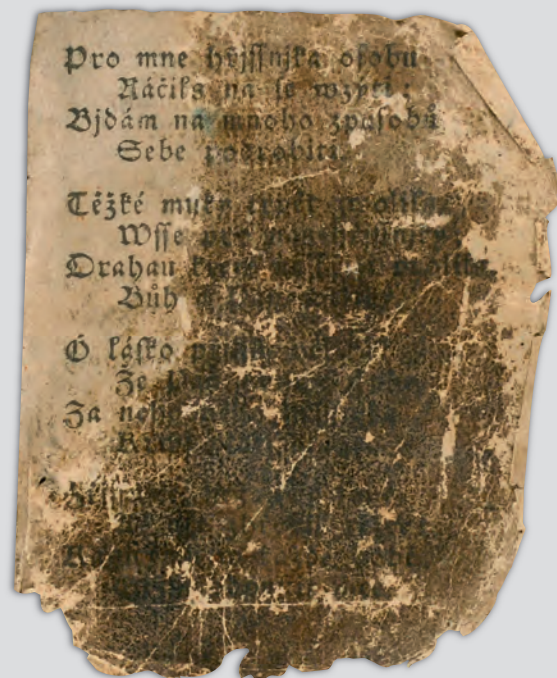
[1] putto, mizející linka, incipit; [2] nahoře ozdobná linka;

[8] pod textem krátká ozdobná linka

Píseň zachycuje události z 12. na 13. června 1825, kdy buchlovské, velehradské a bzenecké panství zasáhlo v neděli odpoledne krupobití, které zničilo majetek a zabilo několik obyvatel.

MZK: ST1-0047.777,1; VK-0008.222

ST 330/17

802. [Ó láska má vinšovaná]

[[2] Ó láska má winssowaná]

[3] Pro mne hřjssnjka osobu

[Nová nábožná píseň o Spasiteli našem Pánu Ježíši Kristu ; Nowá nábožná Pjseň || o Spasyteli nassem || Pánu Gežjssi Krystu.]

[Skalica: tiskař neuveden [František Xaver Škarnic], 1836 ; S powolenjm cýs. král. Cenzury. || W Skalicy, 1836.]

Torzo; [6] stran ([22] slok); 110 × 85 mm

[[1] Ježíš Kristus (monogram), impresum, mizející linka, incipit; [2] nahoře vlys s centrálním motivem (váza, putti, rozvilina)]

Hřišník si uvědomuje Ježíšovu oběť a muka, kterými jej spasil, jeho věčnou lásku určenou všem, kteří v něj uvěří. Vyznává se z nehynoucí a nezlomné lásky ke Kristovi, prosí o přítomnost v hodině smrti a vstup do nebe.

MZK: VK-0000.648,přív.11; VK-0003.870

ST 1658/1

803. Ó Maria, v tomto chrámu

[2] Ó Marya! w tomto || chrámu

Nová píseň k Panně Marii ; Nowá Pjseň || k Panně Maryi.

Místo vzniku, tiskař a rok neuvedeny

[8] stran (14 slok); 105 × 87 mm

[1] Panna Marie (Immaculata), mizející linka, incipit

Viz 757.

MZK: VK-0000.547,26

ST 1658/14

804. Ó můj Ježíši zraněný

[2] Ó můj Geژیssi zraněný

Dvě pobožné písně o umučení Pána Ježíše Krista k rozjímání
vydané ; Dvě pobožné Pjseň || o Vmučení || [Pá]na Geژیsse
Krysta, || k rozjímánj vydané.

Skalica: Synové Františka Xavera Škarnicla, rok neuveden

[1841–1850] ; [W S]kality, u F. X. Škarnycla a Synů

[8] stran; [4] strany (9 slok); 102 × 78 mm

[1] Ježíš Kristus (ukřižovaný, domy, duše v očistci), impresum,
linka, tenká linka, dva incipity

První píseň tisku. Viz 765.

MZK: VK-0003.700

ST 1662/9

Amen, amen, ó můj Pane!
Co sy žádám, nechť se stane:
Dejž se w rány twé skrýti,
Twé skrýti,
Když budu vmjraci. Amen.